

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Ortv Ac Progressv Artis Typographicae Dissertatio Historica

Mallinckrodt, Bernhard von

Coloniae Agrippinae, 1640

1. Historia Impressionis Bibliorum Complutensium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11780

uerforum voluminum inestimabilem ibi spiraret fragrantia. Ideoq; se Theſauris aper-
tis & ſacculorū corrigijs reſolutis pecuniam leto corde diſperſiſſe, lutoq; & arenā libros
redemiſſe, ait impretia: les. Quid hic homo non ſcripiſſet? quid lætabunde ex-
ultans non exclamaſſet, ſi vel Francofurtum illud Orbis terrarum commu-
ne maximè quoad Librariam ſupelleſtilem, emporium, vel etiam quam-
cunque aliam ad urbem hac doctrinarum merce paulo inſtructiorem de-
ueniſſet? imò ſi in Angliā ſuā reſidens & quieſcens, quoſcunque libitum &
placitum fuiſſet libros, ſibi ex omni Europā coëmi & aduehi curaiſſet? Cer-
tusequidem ſum, quod præcipuam & potiſſimam operis ſui partem in hu-
ius artis incomparabilis commendatione conſumpſiſſet, & honorum om-
nium Datori DEO. OPT. MAX. immenſas egiſſet gratias pro hoc cœleſti
ſuo in homines literatos, vel potius vniuerſū mortaliū genus collato bene-
ficio. Quod igitur ille veriſimiliter facturū fuiſſet, idem & nos cenſeo facia-
mus: nec ſumus, vt ſolet ferè hominum, ſiue incuria, ſeu malitia, pro diuinis
muneribus ingrati, ſed ad honorem ſuperni Numinis, publicamq; vtilitatē,
& ad felicitatē temporis & æternitatis, rectè illis vtamur, & beatè fruamur.

HISTORIA IMPRESSIONIS BIBLIORVM COMPLVTEN-
ſium ex Aluari Gomezij lib. I. de vita Franciſci Ximenij Cardinalis & Archi-
epiſcopi Toletani.

ERgo intentionem ad ea conuertit (Ximenij Cardinalis) quæ iam dia
animo meditabatur, intelligebat ſanè vir prudens ſacrorum volumi-
num lectionem, quæ Biblia Græco nomine paſſim appellantur, cunctis qui
Sacris initiati ſunt, ſed præſertim Theologis maximè eſſe neceſſariam, nul-
libique magis eodem illos rerum Theologicarum ſtudioſos dormire,
quam in ea verſanda tractādaq; idq; potiſſimum è trium linguarum igno-
ratione prouenire. Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ, quibus non ſolum quic-
quid ſcitu dignum eſt, in omnibus diſciplinis profanis eſt proditū, ſed ſacra
omnia continentur. Diuinabat homo prudentiſſimus in tanta hominum
noſtrorum inertia diuinā literas negligentium, impios homines quam pri-
mum exorituros, qui earum lectione armati, & ad ſuos affectus detorquen-
tes Chriſti Eccleſiā, auſu quidē nefario & immani, à noſtra tamē imperitia
profecto impugnare & euertere tēarent. Quin antiquiſſima quæq; Chri-
ſtianæ religionis tempora ſecum reputans, diuina prouidentia ita factū eſſe
videbat, vt quemadmodum à prudentibus Imperatoribus ex hoſtium, cum
quibus dimicant, pugnandi natura, ratio & conſilia ſumuntur: ita quoq; ad-
uerſus dæmonū artes, qui ingenijs humanis percallidè abutuntur, remedia
quoq; ex eodē fonte petenda eſſe, Chriſtus enim Opt. Max. vnde omnis ſa-
pientia ad homines emanat, ſanctos Eccleſiæ Chriſtianæ Patres, per quaſ-
dam

dā doctrinarū vicissitudines, aduersus emergentes hostes cōuenientibus ar-
 mis prudentia sua instruxit. Ximenius qui ex publica morū corruptela, ipso-
 rumq; adeò religionis principū immoderātia vulpeculas aliquas in occulto
 nutriti cōiectabat, quæ vineā mysticā cum minus expectaretur, demoliri
 tentarēt, neq; ad id aliundē comparato præsidio; quā ex factorū voluminū
 perperam intellectōrū promptuario, non abs te timere cœpit, ne nostri im-
 parati & in vtriusq; testamēti libri ternis columnis per singulas paginas sunt
 distincti. Prima Hebraicam lectionē tenet, media vulgare qua nūc vtimur,
 tertia versioē Græcā LXX. Interpretū, translatione etiā latina illustratam.
 In margine verò interiori, ne quid desideretur, Chaldaica quā vocant para-
 phrasis subiecta est, latina versione è regione apposita. At nouū testamētū,
 Græcā lectionē quā emendatissimā & vulgare translationē habet. Additū
 est postremū volumen Hebraicā dictionū eruditū & copiosū Onomasticū
 ab eius linguæ peritis valdē laudatū. Id in aliquot Bibl. huiusmodi libris,
 quorundā incuria, qui eos asseruādos susceperant, nō sine graui iactura de-
 sideratur. Res fuit cū primis operosa & magnifica, & quæ nō modo tā ingē-
 rem principē, sed etiā ingentis animi virū, ad difficultates inanes euincēdas
 rem tam arduam comitantes requireret. Accersuit cōtinuò ad se homines
 vtriusq; literaturæ peritissimos, Demetriū Cretensem natione Græcū, An-
 tonium Nebrissensem, Lopidem Astunigam, & Ferdianū Pintianum Græ-
 carum literarū & latinarū professores, quorū scripta & studiosa monu-
 menta passim nūc in manibus habentur. Alphonsum Medicū Complutensē,
 Paulum Coronellū, & Alphonsum Zamorā Hebræarū rerū consultissimos;
 qui cū olim inter suos publicas scholas fuissent moderati, tū Christianæ fi-
 dei sacris ex animo susceptis Ecclesię Orthodoxę domestici & alumni essēt,
 meritò ad tantum negotiū à Ximenio sunt vocati: quod illorū virtuti, erudi-
 tioni & constantiæ meritò est cōmissum. Cum his viris de suo consilio ser-
 mones cōfert, liberalissimè impensas promittit, & singulos præmijis propo-
 sitis priuatim inuitat. Ante omnia festinandū admonet, ne, vt sunt res mor-
 tales caduæ & fluxæ, aut illi patrono ad eam rem præmississimo, aut ipse tam
 accommodis adiutoribus priuaretur, quorum præsentiam & operam plu-
 ris, quam vllas pretiosas possessiones aut diuitias æstimaret. Accenduntur
 cūcti, Ximenij verbis eruditissimis cessatū: cōquisiti sunt vndiq; vtriusq; te-
 stamenti verustissimi codices, ad quorum fidem castigatio excudendorum
 fieret, & vitiosa loca sanarētur, & quæ dubia & obscura essent, illustrata col-
 lūcerēt. Sed potissimū adiumento fuerunt Bibliothecæ Vaticanæ veneratæ
 antiquitatis apographi, quorū copia per Leon. X. P. M. benignissimè Xi-
 menio facta est, cuius iā tū magnificentiā demiratus, cœpit hominē in magno
 pretio

et ab eo die
 donec manus
 ultima fuit
 in paxta ni
 hnt est a vi
 nis

pretio habere & eius consilium, quamuis in vltimis terris positi, quoties reip. Christianæ negotia postulabant, in rebus arduis requirere, LXX. tamen translationis explicatio partim ab aliquot Academia Complutensis eruditissimis hominibus, qui iam tunc sub Demetrio & Pinciano præceptoribus in Græcis literis non vulgariter profecerant, partim à Demetrio, Pinciano, & Astuniga, ad eum feliciter confecta fuit, ut nihil à LXX. interpretibus iuxta Græcam eruditionem sit dictum, qualia per multa apud eos habentur, quod à nostris in tanta breuitate fuerit prætermisum. Fuit inter hos ad hoc munus vocatus Ioannes Vergara, cui libri, quos vulgo Sapientiales vocant (ut ab eo sæpius audiui) explicandi sunt commissi, in quibus multa, quæ in vulgata translatione difficilia esse videbantur, in antiquam lectionem restituit: nihilque magis seni, cum otio fruebatur, sibi dicebat in votis esse, quam librum Ecclesiastici (quem Panaretum vocant) Scolijs aliquot illustrare: Sed tardauit præclarum institutum incommodissima valetudo. Durauit ab hoc anno qui M. D. II. Christi nati fuit, annos continuos plus minus quindecim de Sacris Biblijs edendis cura: ut penè cum Ximenij vita, finem quoque editio suscepit. Vbi si per partes narrandum esset, quantum laboris exhaustum sit, quantum tædij & fastidij deuoratum à viris illis operi præfectis, in exemplaribus excutiendis, quamque multiplici & ardua negotiorum mole Ximenius interim alio euocaretur, nimium profectò in eis dicendis immoraremur. At illud vnum quod ad impensas à Ximeno in ea re absolenda factas pertinet, reticendum nequaquam est. Septem Hebræa exemplaria, quæ nunc Compluti habentur quatuor millibus aureorum, ex diuersis regionibus sibi comparasse Alphonsus Zamora Hebræarum literarum professor sæpenumero referebat: ut interim de Græcis & Latinis taceam, quorum illa ab vrbe Roma, hæc tum ex peregrinis locis, tum ex varijs in Hispania Bibliothecis, ab octingentis fermè annis characteribus Gothicis scripta magnis sumptibus Còplutum sunt delata. Iam verò Chalceographorum & scribarum salaria, doctorum hominum non vulgaria præmia mercedes inter nuntijs propositas, quibus ad Codices vetustos adipiscendos utebatur, assiduam denique subministrantium cateruam, quam ad res quæ inspirato emergebant expediendas sustentabat, & mille alia, quæ longum esset referre, si bene quis ratione subducta numeret, quinquaginta millia aureorū & amplius summam conficiet, quod & maiores natu frequenter dicere audiui. Hac tandem diligentia & auctoritate & liberalitate opus illud absolutissimum prodijt Leoni X. Pontifici Max. dicatum, cum in testimonium grati animi, tum quod vniuersa, quæ ad sacrarum literarum illustrationem pertinent, nemini magis quam Romano Pontifici, penes quem tota Christi-

stianæ

stianæ Ecclesiæ auctoritas est, consecrari & efferri debeant. Opus me herclicè miraculo par, & cuius tanta apud omnes qui vbicunque terrarum in sacris literis versantur veneratio est, vt ad Complutensium Bibliorum exemplum quicquid alicubi excuditur certatim reuocetur; & in sapientissimorum virorum scriptis, quoties de lectione sacra controuertitur, testimonia ab eisdem petita præferantur. Hoc ergò, quod diuini beneficii loco ego quidem reponendum arbitror, signo dato, mentis nostrorum hominum atq; ad eò mortalium cæterorum, ad sacras literas tractandas sese conuerterint, ac velut è longo veterno ad sacra mysteria perscrutanda euigilarunt. quæ, vt in præmijis huic operi per viros illos eminentissimos propositis sapienter & copiosè dicitur multam lucem; ne vniuersam pene dixerim, ex linguarum cognitione quibus vtrumque testamentum scriptum est, suscipiunt. Audiui Ioannem Brocarium Complutensem excusorem, Arnoldi Guilielmi Brocarij filium, sæpenumero ad æquales dixisse, eo ipso die quo vltimo manus à patre, operis excusioni imposita fuit, se puerum eleganter vestitum cum vltimo Bibliorum volumine ad Ximenium venisse: qui impendio laetatus ita cælum suspiciens exclamauit. Grates tibi ago summe Christe, quod rem magnopere à me curatam ad optatum finem perduxeris. Et ad familiares continuo conuersus: equidem, inquit, cum multa ardua & difficilia reipub. causa hæctenus gesserim, nihil est, amici, de quo mihi magis gratulari debeatis, quam de hac Bibliorum editione: quæ vna sacros religionis nostræ fontes tempore perquam necessario aperit: vnde multò purior Theologica disciplina haurietur, quam à riuis postea deductis. Non satis animi sui magnitudini Ximenius ingens hoc Bibliorum edendorum opus esse arbitrabatur: adhuc alia secum voluebat, quæ morte præuentus absoluere non potuit. Nam vt Ioannem Vergaram aliosq; complures, qui eo tempore apud eum vixerunt dicentes audiui, Aristotelicorum voluminum editionem parabat: vt singulæ paginarum facies ternis columnis distinguerentur: quarum prima Græca Aristotelis verba emendatissimè contineret; media vulgatam translationem; extrema vero nouam quandam & liberio rem versionem: vt eius veluti commentarijs scriptoris alioqui difficilis sensus abditè illustrarentur. Nam ad earum disciplinarum cognitionem, quas in schola sua tractandas proposuerat, eum quoque auctorem per necessarium esse intelligebat. Atque ad nouam illam versionem faciendam viros aliquot in Græcis & Philosophicis literis doctissimos accersendos vñdecumq; curasse. Huic rei inter alios qui adhuc conquirebantur, Ioannes Vergara designatus est, qui diligenter Latinos fecit octo de Physico auditu libros; tres de Anima: Metaphisicos verò 14. qui Toleti in templi maximi Bibliotheca seruantur.

uantur. At cum Bibliorum editioni Aristotelica esset successura, atque illa nondum absoluta, Ximenius è vitis sublatus sit mortis præoccupantis iniuria, quæ semper viris magnaminis periniqua & immatura accidit, præclari operis ingenti spe studiosos homines frustraui.

De Typographeio Plantiniano ex Ludouici Guicciardini Belgio, de Antverpia agentis.

Sed non minus quam omnia hæcenus dicta spectatu & contemplari iucundum simul & admirandum est amplum illud & celeberrimum Typographeion, quod separatim ab ipsa taberna libraria proprijs commodisq; admodum cellis extruendum curauit doctus ille & ingeniosus Christophorus Plantinus Architypographus Regius, opus reuera dignum quod memoretur, quia fortasse non constat vilam hucusque fuisse vel hodieq; in tota quam latè patet Europa, vsquam videri vllam rem huic operi parem, vbi nempe tot præla, tot torcularia, tot & tam varij generis characteres, tot formulæ, totque alij apparatus & instrumenta vel iustum Theaurũ pretio suo æquantia: tot denique viri præstantes, & hisce talibus obeūdis perquam idonei lautis vndeunque stipendijs conducti, & occupati in corrigendis omnibus prorsus (nullam enim excipio) tam literatis, quam vulgaribus linguis, quæ inter Christianos quidem in vsu sunt. Ita vt omnibus computatis expendantur in hanc officinam eiusque appendices duceni & plures floreni, id est, supra centenos aureos nostros in singulos dies, Rem profectò præclaram ac non ipsi duntaxat laudatissimo suo auctori, verum & toti vbi vtilem iuxta ac perquam honestam! distribuuntur siquidem hæc tam pulchra rãq; emendata volumina innumerabili penè numero per vniuersum orbem terrarum. *Hæcenus Guicciard.* Meminit huius etiam officinæ Iacob. August. Thuanus lib. 1. de vita sua, vbi se, cum Antverpiæ ageret ad Platinum diuertisse scribit, in cuius tunc ædibus, licet rebus accisis, septemdecim adhuc prælis operæ ferbuerint (ad. an. 1576.) Exijt autem, vt supra dictum est, ex hac officina Regiorum Bibliorum opus, cuius editionis historiam, non minus ac Complutensem, quam retuli, memorabilem adiungo.

(:)

Histo-